

INTERNATIONAL
CONFERENCE

INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTERDISCIPLINARY STUDIES AND SCIENTIFIC RESEARCH

 30
OKTOBER
2026

CERTIFICATE
to Each Author

Google Scholar
Indexing

Online
Publication

E-Conference

HELSINKI
FINLAND

CONFERENCE THEMES

- Social and Economic Sciences
- Exact and Natural Sciences
- Humanities and Philology
- Medicine and Pharmacy
- Information Technologies and Engineering
- Pedagogy and Modern Education
- Law and Public Administration
- Agriculture and Veterinary Sciences
- Architecture, Construction and Urban Studies
- Innovative Research and Interdisciplinary Studies

REGISTER NOW

intconf.online

FOREIGN EXPERIENCE IN DEVELOPING FINANCIAL LITERACY IN GENERAL SECONDARY SCHOOLS AND POSSIBILITIES FOR ITS IMPLEMENTATION WITHIN THE NATIONAL EDUCATION SYSTEM

Roʻzmatova Zaynabjon Yuldashovna
2nd-year Master's Student, Asman University

Abstract. The article provides a comparative analysis of the experience of foreign countries (United Kingdom, USA, Australia, Japan, Singapore, Finland, Russia, Kazakhstan) in developing financial literacy in secondary schools. The main models of organizing financial education – a separate subject, an integrated approach and extracurricular programs – are identified, and their advantages and limitations are assessed. The current state of financial literacy education in Uzbekistan is analyzed, and the elements of foreign experience applicable to the national education system, as well as the conditions necessary for this, are substantiated.

Key words: financial literacy, foreign experience, comparative pedagogy, models of financial education, national strategy, integration, secondary education, OECD, PISA, implementation.

Annotatsiya. Maqolada umumiy oʻrta taʼlim maktablarida moliyaviy savodxonlikni shakllantirish boʻyicha xorijiy mamlakatlar (Buyuk Britaniya, AQSH, Avstraliya, Yaponiya, Singapur, Finlyandiya, Rossiya, Qozogʻiston) tajribasi qiyosiy tahlil qilingan. Moliyaviy taʼlimni tashkil etishning asosiy modellari – alohida fan, integratsiyalashgan yondashuv va sinfdan tashqari dasturlar – ajratib koʻrsatilib, ularning afzallik va cheklovlari baholangan. Oʻzbekistonda moliyaviy savodxonlikni shakllantirishning hozirgi holati tahlil qilinib, xorijiy tajribaning milliy taʼlim tizimiga tatbiq etish mumkin boʻlgan elementlari va buning uchun zarur shart-sharoitlar asoslab berilgan.

Kalit soʻzlar: moliyaviy savodxonlik, xorijiy tajriba, qiyosiy pedagogika, moliyaviy taʼlim modellari, milliy strategiya, integratsiya, umumiy oʻrta taʼlim, OECD, PISA, tatbiq etish.

Аннотация. В статье проведён сравнительный анализ опыта зарубежных стран (Великобритания, США, Австралия, Япония, Сингапур, Финляндия, Россия, Казахстан) по формированию финансовой грамотности в общеобразовательных школах. Выделены основные модели организации финансового образования – отдельный предмет, интегрированный подход и внеклассные программы – и оценены их преимущества и ограничения. Проанализировано современное состояние формирования финансовой грамотности в Узбекистане, обоснованы элементы зарубежного опыта,

применимые в национальной системе образования, и необходимые для этого условия.

Ключевые слова: финансовая грамотность, зарубежный опыт, сравнительная педагогика, модели финансового образования, национальная стратегия, интеграция, общее среднее образование, ОЭСР, PISA, внедрение.

Kirish

So‘nggi yigirma yil ichida moliyaviy savodxonlik dunyoning ko‘plab mamlakatlarida ta‘lim siyosatining ustuvor yo‘nalishiga aylandi. 2008-yilgi jahon moliyaviy inqirozi aholining moliyaviy savodsizligi nafaqat shaxsiy, balki makroiqtisodiy xavf ekanligini ko‘rsatdi. Shundan so‘ng OECD, Jahon banki va boshqa xalqaro tashkilotlar tashabbusi bilan 70 dan ortiq mamlakat moliyaviy savodxonlik bo‘yicha milliy strategiyalarni qabul qildi, ularning aksariyatida maktab ta‘limi asosiy maqsadli yo‘nalish sifatida belgilandi. 2012-yildan boshlab PISA xalqaro baholash dasturiga moliyaviy savodxonlik moduli kiritilishi bu yo‘nalishning ahamiyatini yanada oshirdi.

O‘zbekiston ham bu jarayondan chetda qolmadi: 2021-yilda aholining moliyaviy savodxonligini oshirish milliy strategiyasi qabul qilindi, Markaziy bank va Xalq ta‘limi vazirligi hamkorligida maktab o‘quvchilari uchun dasturlar joriy etila boshlandi. Biroq milliy tizim shakllanishning dastlabki bosqichida bo‘lib, mazmun, metodika, o‘qituvchilar tayyorgarligi va baholash bo‘yicha ko‘plab masalalar hal etilmagan. Bunday sharoitda o‘z yo‘lini ancha oldin bosib o‘tgan mamlakatlar tajribasini o‘rganish va uning milliy sharoitga mos elementlarini aniqlash alohida ahamiyat kasb etadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi – maktabda moliyaviy savodxonlikni shakllantirishning xorijiy tajribasini qiyosiy tahlil qilish va uni O‘zbekiston ta‘lim tizimiga tatbiq etish imkoniyatlarini asoslashdir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Xorijiy tajribani o‘rganishning asosiy manbalari OECD/INFE ning moliyaviy ta‘lim bo‘yicha xalqaro hisobotlari, PISA moliyaviy savodxonlik natijalari (2012, 2015, 2018, 2022), Jahon banki va Child & Youth Finance International tashkilotining qiyosiy tadqiqotlari hisoblanadi. OECD tomonidan ishlab chiqilgan “Maktablarda moliyaviy ta‘lim bo‘yicha yo‘riqnoma” (2012) va “Yoshlar uchun moliyaviy savodxonlik asosiy kompetensiyalari doirasi” (2015) ko‘plab mamlakatlar dasturlarining metodologik asosini tashkil etgan.

Qiyosiy pedagogika doirasida moliyaviy ta‘lim modellari A.Lusardi, A.Atkinson, F.Messi, T.Kayzer, L.Menkhoﬀ ishlarida tahlil qilingan. Rossiyalik tadqiqotchilar (Ye.Zelentsova, A.Bliskavka, Ye.Rutkovskaya, A.Dmitriyeva) Rossiya milliy dasturini ishlab chiqishda xorijiy tajribani umumlashtirganlar. MDH mamlakatlari, xususan Qozog‘iston tajribasi (B.Jaqipbekov va boshq.) Markaziy

Osiyo sharoitiga yaqinligi bilan alohida qiziqish uygʻotadi.

Oʻzbekistonda moliyaviy savodxonlikni shakllantirish masalalari iqtisodiy taʼlim doirasida S.Shirmatov, Q.Yoʻldoshev, N.Muslimov va boshqalarning ishlarida, shuningdek, Markaziy bankning tahliliy materiallarida yoritilgan. Biroq xorijiy tajribani tizimli qiyosiy tahlil qilish va uni milliy taʼlim tizimiga moslashtirish mezonlarini ishlab chiqish boʻyicha maxsus tadqiqotlar yetarli emas.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda qiyosiy-pedagogik tahlil metodi asosiy oʻrin tutadi. Tahlil uchun geografik, iqtisodiy va taʼlim anʼanalari jihatidan turlicha boʻlgan sakkiz mamlakat tanlandi. Qiyoslash quyidagi parametrlar boʻyicha oʻtkazildi: milliy strategiya va huquqiy asos, moliyaviy taʼlimni oʻquv dasturiga kiritish modeli, mazmun va yosh bosqichlari, metodlar va resurslar, oʻqituvchilar tayyorgarligi, baholash va monitoring, hamkorlik mexanizmlari. Shuningdek, hujjatlar tahlili (strategiyalar, oʻquv dasturlari, hisobotlar), umumlashtirish va modellashtirish metodlaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar

Moliyaviy taʼlimni tashkil etishning asosiy modellari. Qiyosiy tahlil xorijiy mamlakatlarda maktab moliyaviy taʼlimining uch asosiy modeli mavjudligini koʻrsatadi. Birinchi model – alohida fan: moliyaviy savodxonlik mustaqil majburiy yoki tanlov fani sifatida oʻqitiladi (AQSHning bir qator shtatlari, Qozogʻiston, Rossiyaning ayrim mintaqalari). Afzalligi – tizimlilik va aniq baholash; cheklovi – oʻquv yuklamasining oshishi va malakali oʻqituvchilar yetishmasligi. Ikkinchi model – integratsiyalashgan yondashuv: moliyaviy mazmun matematika, iqtisodiyot, ijtimoiy fanlar, fuqarolik taʼlimi mazmuniga singdiriladi (Buyuk Britaniya, Avstraliya, Finlyandiya, Yaponiya). Afzalligi – yuklamani oshirmaslik va bilimlarning amaliy kontekstda berilishi; cheklovi – masʼuliyatning tarqoqligi va natijalarni nazorat qilish qiyinligi. Uchinchi model – sinfdan tashqari va hamkorlik dasturlari: banklar, jamoat tashkilotlari, Markaziy bank tomonidan amalga oshiriladigan tadbirlar, olimpiadalar, “moliyaviy savodxonlik haftaliklari” (Singapur, Rossiya, koʻplab rivojlanayotgan mamlakatlar). Koʻpchilik muvaffaqiyatli mamlakatlar ushbu modellarni birgalikda, aralash shaklda qoʻllaydi.

Yetakchi mamlakatlar tajribasining oʻziga xos xususiyatlari. Buyuk Britaniyada 2014-yildan moliyaviy taʼlim milliy oʻquv dasturiga matematika va fuqarolik taʼlimi tarkibida majburiy ravishda kiritilgan; Young Enterprise va MyBnk kabi tashkilotlar oʻqituvchilarni bepul resurslar va treninglar bilan taʼminlaydi. AQSHda moliyaviy taʼlim shtatlar darajasida tartibga solinadi; Jump\$tart koalitsiyasi K–12 bosqichlari uchun milliy standartlarni ishlab chiqqan, 2024-yilga kelib 25 dan ortiq shtat bitiruv uchun shaxsiy moliya kursini majburiy qilgan. Avstraliya 2011-yildan boshlab moliyaviy savodxonlik milliy oʻquv dasturiga 1–10-sinflar uchun integratsiya

qilingan, ASIC tashkilotining MoneySmart Teaching platformasi o'qituvchilar uchun to'liq metodik ta'minotni beradi. Yaponiyada 2022-yildan oliy maktab o'quv dasturiga shaxsiy moliya va investitsiya mavzulari kiritildi, Yaponiya banki huzuridagi Moliyaviy ta'lim markaziy kengashi barcha bosqichlar uchun materiallar tayyorlaydi. Singapur MoneySense milliy dasturi doirasida maktab, oila va mehnat bosqichlarini qamrab olgan uzluksiz tizimni yaratgan. Finlyandiya PISA moliyaviy savodxonlik natijalari bo'yicha yetakchilardan bo'lib, uning muvaffaqiyati fanlararo integratsiya, o'qituvchilarning yuqori avtonomiyasi va amaliy yondashuv bilan izohlanadi. Rossiyada 2017–2023-yillar milliy strategiyasi doirasida 2022-yildan moliyaviy savodxonlik davlat ta'lim standartiga kiritildi, o'quv-metodik majmualar va o'qituvchilarni tayyorlash tizimi yaratildi. Qozog'istonda 2020–2024-yillar moliyaviy savodxonlikni oshirish dasturi doirasida 5–11-sinflar uchun o'quv dasturlari, Fingramota.kz platformasi va o'qituvchilar uchun kurslar joriy etilgan.

Xorijiy tajribaning umumiy muvaffaqiyat omillari. Tahlil samarali milliy tizimlarga xos quyidagi umumiy xususiyatlarni aniqlashga imkon berdi: 1) aniq milliy strategiya va mas'ul muvofiqlashtiruvchi organ; 2) moliyaviy savodxonlikning yosh bosqichlari bo'yicha ishlab chiqilgan kompetensiyalar doirasi (standartlar); 3) boshlang'ich sinfdan boshlab uzluksizlik; 4) integratsiya va alohida kursning uyg'unligi; 5) o'qituvchilarning tizimli tayyorgarligi va bepul sifatli resurslar; 6) amaliy, hayotiy va o'yinli metodlar ustuvorligi; 7) davlat, moliya sektori, jamoat tashkilotlari va oilaning hamkorligi; 8) natijalarni muntazam baholash va monitoring (PISA ishtiroki, milliy tadqiqotlar).

O'zbekistondagi hozirgi holat va tatbiq etish imkoniyatlari. O'zbekistonda moliyaviy savodxonlik bo'yicha milliy strategiya mavjud, Markaziy bank "Moliyaviy savodxonlik" loyihalari, maktablar uchun qo'llanmalar va onlayn platformalar ishlab chiqmoqda, "Iqtisodiy bilim asoslari" fani 8–9-sinflarda o'qitilmoqda, bank va mikromoliya tashkilotlari tadbirlar o'tkazmoqda. Shu bilan birga, quyidagi muammolar saqlanib qolmoqda: yosh bosqichlari bo'yicha yaxlit kompetensiyalar doirasining yo'qligi, boshlang'ich va o'rta sinflarda mazmunning tarqoqligi, o'qituvchilarning moliyaviy va metodik tayyorgarligi yetishmasligi, milliy baholash tizimining mavjud emasligi, O'zbekistonning PISA moliyaviy savodxonlik modulida ishtirok etmaganligi.

Xorijiy tajriba asosida milliy ta'lim tizimiga quyidagi elementlarni tatbiq etish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz: 1) Avstraliya va Buyuk Britaniya tajribasiga tayanib, 1–11-sinflar uchun moliyaviy savodxonlik kompetensiyalari doirasini ishlab chiqish va uni matematika, iqtisodiy bilim asoslari, tarbiya, texnologiya, informatika fanlariga integratsiya qilish; 2) Qozog'iston va Rossiya tajribasi asosida 8–9-sinflarda "Iqtisodiy bilim asoslari" fani mazmunini moliyaviy savodxonlik moduli bilan

kengaytirish; 3) MoneySmart Teaching va Fingramota.kz modelida o'qituvchilar uchun bepul milliy metodik platforma yaratish; 4) Yaponiya va Singapur tajribasidan Markaziy bank huzurida muvofiqlashtiruvchi metodik markaz tashkil etish; 5) Jump\$art tajribasi asosida moliyaviy savodxonlikning milliy standartlari va diagnostik vositalarini ishlab chiqish; 6) PISA moliyaviy savodxonlik moduliga qo'shilish. Tatbiq etishda milliy xususiyatlar – oila qadriyatlari, islom moliyasi tamoyillariga qiziqish, hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy farqlari, o'zbek tilidagi resurslar zarurligi – albatta hisobga olinishi lozim.

Xulosa va takliflar

Qiyosiy tahlil xorijiy mamlakatlarda maktab moliyaviy ta'limi alohida fan, integratsiyalashgan yondashuv va sinfdan tashqari dasturlarning uyg'unligi asosida tashkil etilishini, muvaffaqiyat esa aniq strategiya, kompetensiyalar doirasi, uzluksizlik, o'qituvchilar tayyorgarligi, amaliy metodlar, keng hamkorlik va monitoring bilan ta'minlanishini ko'rsatdi. O'zbekiston moliyaviy savodxonlikni shakllantirishning boshlang'ich bosqichida bo'lib, xorijiy tajribaning tizimli elementlarini milliy xususiyatlarga moslashtirgan holda tatbiq etish uchun real imkoniyatlarga ega.

Takliflar:

1. O'zbekiston Respublikasi umumiy o'rta ta'limi uchun yosh bosqichlari bo'yicha moliyaviy savodxonlik kompetensiyalari doirasini ishlab chiqish va tasdiqlash;
2. mavjud fanlar mazmuniga integratsiya va 8–9-sinflardagi iqtisodiy bilim asoslari fanini kengaytirishga asoslangan aralash modelni joriy etish;
3. o'qituvchilar uchun o'zbek tilidagi bepul milliy metodik platforma va malaka oshirish tizimini yaratish;
4. moliyaviy savodxonlikning milliy monitoring tizimini yo'lga qo'yish va PISA moliyaviy savodxonlik moduliga qo'shilish;
5. keyingi tadqiqotlarda taklif etilgan integratsiya modelini tajriba-sinovdan o'tkazish va hududiy xususiyatlarni hisobga olgan holda takomillashtirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 26-apreldagi "2021–2023-yillarda aholining moliyaviy savodxonligini oshirish milliy strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-5083-son qarori.
2. OECD/INFE. Guidelines on Financial Education at School. – Paris: OECD, 2012. – 24 p.
3. OECD. Core Competencies Framework on Financial Literacy for Youth. – Paris: OECD, 2015. – 48 p.

4. OECD. PISA 2022 Results (Volume IV): How Financially Smart Are Students? – Paris: OECD Publishing, 2024. – 210 p.
5. Atkinson A., Messy F.-A. Measuring Financial Literacy: Results of the OECD/INFE Pilot Study // OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions. – 2012. – No. 15. – 73 p.
6. Kaiser T., Menkhoff L. Financial Education in Schools: A Meta-Analysis of Experimental Studies // Economics of Education Review. – 2020. – Vol. 78. – Article 101930.
7. Jump\$tart Coalition. National Standards for Personal Financial Education. – Washington, DC: Jump\$tart Coalition and Council for Economic Education, 2021. – 44 p.
8. Australian Securities and Investments Commission. National Financial Capability Strategy 2018. – Sydney: ASIC, 2018. – 36 p.
9. Зеленцова А.В., Блискавка Е.А., Демидов Д.Н. Повышение финансовой грамотности населения: международный опыт и российская практика. – М.: КНОРУС, 2012. – 112 с.
10. Рутковская Е.Л. Финансовая грамотность как компонент функциональной грамотности // Отечественная и зарубежная педагогика. – 2019. – Т. 1, № 4. – С. 98–111.
11. Yo‘ldoshev Q., Muftaydinov Q. Iqtisodiy bilim asoslari. 8-sinf uchun darslik. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019. – 160 b.
12. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H. va boshq. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. – Toshkent: Sano-standart, 2015. – 208 b.